

Uredba Vijeća (EU) br. 1259/2010, Od 20. prosinca 2010., o provedbi pojačane suradnje u području mjerodavnog prava za razvod braka i zakonsku rastavu (Rim III)

UDK:347.627::341.948(4)EU

339.923:061.1>(4)EU

Sažetak

Zbog snažnog utjecaja tradicije, kulture i običaja, dolazi do razilaženja u mnogim aspektima obiteljskog prava država članica Europske unije, između ostalog i na području razvoda braka i zakonske rastave. Tema ovog rada je, u prvome redu, analiza Uredbe Vijeća (EU) br. 1259/2010 o provedbi pojačane suradnje u području mjerodavnog prava za razvod braka i zakonsku rastavu (Rim III). Riječ je o instrumentu međunarodnog privatnog prava, čiji zadatak je unificirati kolizijsko pravo država članica u području razvoda braka i zakonske rastave.

Budući da države članice nisu postigle konsenzus u pogledu predmeta Uredbe Rim III, ona je donesena primjenom mehanizma pojačane suradnje, čiji je cilj razrješavanje situacija u kojima na razini EU nedostaje opći konsenzus glede nekog pitanja. Njegova najvažnija posljedica je okolnost da Uredba ne čini dio *aquis communautaire*, dakle ona obvezuje samo države članice sudionice pojačane suradnje.

Kako bi analiza Uredbe Rim III bila potpuna, osim analiziranja mehanizma pojačane suradnje, važan dio ovoga rada čini i prikaz relevantnih odredaba Uredbe Vijeća (EZ) br. 2001/2003 o nadležnosti, priznavanju i ovrsi sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću (Uredba Bruxelles II *bis*). Važnost Uredbe Bruxelles II *bis* za temu ovoga rada sastoji se u tome što se njezinom primjenom određuje nadležnost za brakorazvodne parnice s međunarodnim elementom, stoga o njezinim odredbama ovisi hoće li Uredba Rim III uopće biti primijenjena.

Ključne riječi: Uredba Rim III, pojačana suradnja, Uredba Bruxelles II bis, međunarodno privatno pravo, europsko obiteljsko pravo

1. UVOD

Obiteljsko je pravo specifična grana prava iz razloga što se nalazi pod jakim utjecajem tradicije, kulture, običaja i religije, dakle na uređivanje društvenih odnosa koji se smatraju

obiteljskima prevladavajući utjecaj ima sustav vrijednosti pojedine zemlje.¹ Zbog utjecaja navedenih faktora, razlike između nacionalnih zakonodavstava pojedinih država, koja se tiču obiteljskog prava, prilično su velike. Unatoč činjenici da je došlo do povezivanja na razini Europe, navedene razlike postoje i između država članica Europske unije (u daljnjem tekstu: EU).

Kako stoji u čl. 1. Ugovora o Europskoj uniji (u daljnjem tekstu: UEU), države članice između sebe osnivaju Europsku uniju, na koju prenose ovlasti u svrhu postizanja zajedničkih ciljeva.² Kao jedan od ciljeva, odnosno područja nadležnosti EU je i pravosudna suradnja u građanskim stvarima s prekograničnim učincima, iz koje proizlazi i glavna tema ovoga rada, a to je mjerodavno pravo za razvod braka s međunarodnim elementom.

Obiteljsko materijalno i kolizijsko pravo u državama članicama izrazito je heterogeno zbog čega dolazi, prema mišljenju Europske komisije, do pravne nesigurnosti i nepredvidivosti.³ Zamislimo finsko-švedski bračni par koji živi u Stockholmu, ali zbog promaknuća jednog bračnog druga, oboje odsele u Dublin.⁴ Nakon tri godine odlučuju se za razvod te je prema trenutnom uređenju nadležan samo irski sud koji primjenjuje samo *lex fori*. Kako bi pokrenuli postupak pred finskim ili švedskim sudom jedan od njih bi morao zasnovati uobičajeno boravište u jednoj od tih zemalja, a to im ne odgovara jer bi morali dati otkaz. Materijalno obiteljsko pravo Irske kao pretpostavku za razvod zahtijeva zakonsku rastavu u trajanju od četiri godine, što im se, imajući na umu automatski razvod braka prema švedskom pravu, čini neizdrživim. Što im je činiti u tome slučaju?

Prethodni primjer ukazuje na probleme koji mogu proizaći zbog kolizijskih odredaba koje su često različite u državama članicama. Budući da EU nema ovlasti zadirati u materijalno obiteljsko pravo, to se čini putem kolizijskog prava i to na temelju ovlasti koja proizlazi iz odredaba o pravosudnoj suradnji u građanskim stvarima s prekograničnim učincima, iz kojih se više ne isključuje obiteljsko pravo.⁵

Ideja rada prvenstveno je obraditi materiju Uredbe Vijeća (EU) br. 1259/2010, od 20. prosinca 2010., o provedbi pojačane suradnje u području mjerodavnog prava za razvod braka i zakonsku rastavu (u daljnjem tekstu uredba Rim III).⁶ Navedena Uredba sekundarno je pravo EU te je po svojoj naravi svrstavamo u granu međunarodnog privatnog prava, ali i obiteljskog prava. Nadalje, u radu će biti istaknuta i važna okolnost koja se tiče načina donošenja i primjene navedene Uredbe, naime u slučaju uredbe Rim III došlo je do primjene odredaba o pojačanoj suradnji između država članica EU zbog čega dolazi do nemalih posljedica u pogledu njezine primjene.

U prvome dijelu rada obradit će se pitanja koja se tiču pojačane suradnje, u drugome dijelu, obradit će se relevantne odredbe Uredbe o nadležnosti, priznavanju i ovrsi sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću (u dalj-

¹ Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., str. 5.

² Čapeta, T., Rodin, S., *Osnove prava Europske unije*, Zagreb, 2011., str. 4.; čl. 1. st. 1. Ugovora o Europskoj uniji: „Ovim Ugovorom visoke ugovorne stranke među sobom osnivaju Europsku uniju, dalje u tekstu „Unija“, kojoj države članice dodjeljuju nadležnosti za postizanje zajedničkih ciljeva.“

³ Tomljenović, V., Kunda, I., Uredba Rim III: treba li Hrvatskoj?, *Obitelj i djeca: europska očekivanja i hrvatska stvarnost*, 2013, str. 231.; Green paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters, {SEC (2005) 331}, Bruxelles, COM (2005) 82 final, 14.3.2005.

⁴ Press Release, European Commission, New Community Rules on Applicable Law and Jurisdiction in Divorce Matters to Increase Legal Certainty and Flexibility and Ensure Access to Court in “International” Divorce Proceedings 5 (July 17, 2006); http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-06-287_en.htm.

⁵ Šimović I., Čurić, I., *Europska unija i obiteljsko pravo međunarodnopravni, procesnopravni i materijalno-pravni aspekti*, Ljetopis socijalnog rada, vol. 22 (2015), str. 174 – 175.

⁶ Uredba Vijeća (EU) br. 1259/2010, od 20. prosinca 2010., o provedbi pojačane suradnje u području mjerodavnog prava za razvod braka i zakonsku rastavu, Službeni list EU L 323, 22.11.2012.

njem tekstu: Uredba Bruxelles II *bis*),⁷ kako bi se pružio kontekst za obradu središnje teme ovoga rada, Uredbe Rim III.

2. POJAČANA SURADNJA

U ovome dijelu rada bit će obrađena pojačana suradnja („*enhanced cooperation*“) tako da se prvenstveno da uvid u povijesni nastanak navedenog posebnog zakonodavnog postupka,⁸ potom da se razjasne odredbe Ugovora o funkcioniranju Europske unije (u daljnjem tekstu: UFEU), u kojemu je taj postupak obrađen.⁹ Naposljetku, potrebno je i sumarno objasniti političku pozadinu donošenja spomenute Uredbe te na taj način odgovoriti na pitanje zašto Uredba Rim III nije donesena redovnim zakonodavnim postupkom, odnosno zašto je uopće došlo do primjene pojačane suradnje na polju obiteljskog prava, preciznije razvoda braka s međunarodnim obilježjem.

2.1. Povijesni pregled – razvoj pojačane suradnje kroz različite verzije osnivačkih ugovora

Pojačana suradnja, u današnjem obliku, razlikuje se od njezinih preteča, koji su bili predviđeni ugovorima koji su prethodili Lisabonskome ugovoru iz 2009.¹⁰

Kako je Europska unija rasla i jačala zbog ulaska novih članica, paralelno s navedenim procesom odvijao se i jedan drugi proces, kontradiktoran ideji jedinstva i ravnopravnosti na kojima se temelji EU, porast asimetrije te sve veća diskrepancija između država članica. Naime, notorna je činjenica da na području Europe postoje države koji su ekonomski i politički jako različite. Zbog svega navedenog realna je mogućnost da jedna članica opstruira napredak ostalih korištenjem svojega prava na veto. Kako bi se izbjegla opstrukcija od strane ekonomski i politički nezrelih država članica, bilo je potrebno uvesti nekakav institucionalni mehanizam koji bi omogućio zrelijim članicama da ipak donekle postignu svoje ciljeve.¹¹

Ugovor iz Amsterdama,¹² koji je stupio na snagu 1999., unosi novinu koja se tiče prethodno navedenog problema. Naime, uvedena je mogućnost bliže suradnje država članica („*closer cooperation*“), a riječ je o institutu koji je preteča današnjoj pojačanoj suradnji. U detalje ovoga načina suradnje, zbog teme rada - ne ulazimo, stoga je važno još samo napomenuti kako je za aktiviranje ovoga oblika suradnje bio potreban konsenzus većine država članica te kako nikada nije došlo do primjene navedenog postupka.

U Ugovoru iz Nice,¹³ navedeni institut dobio je novo ime te se od tad, pa sve do danas naziva pojačanom suradnjom. U odnosu na prethodno uređenje, razlika je u broju država

⁷ Uredba Vijeća (EZ) br. 2001/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, Službeni list EU, L 367, 14.12.2004., dalje: BU II *bis*.

⁸ Uz redovni zakonodavni postupak, postoji više posebnih zakonodavnih postupaka u EU. Potonji se mogu dalje podijeliti, s obzirom na ulogu Europskog parlamenta u njima, na one kojima se traži suglasnost Parlamenta te na one u kojima Parlament ima savjetodavnu ulogu.; Čapeta, T., Rodin, S., *op. cit.* u bilj. 2, str. 42- 43.

⁹ Čl. 326 - 334. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Službeni list EU, C 115, 9.5.2008 te čl. 20. Ugovora o Europskoj uniji, Službeni list EU, C 115, 9.5.2008.

¹⁰ Ugovor iz Lisabona o izmjenama i dopunama Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o osnivanju Europske zajednice, potpisan 13. prosinca, 2007, Službeni list EU, C 306, 17. 12.2007.

¹¹ Cantore, C. M., We're one, but we're not the same: Enhanced Cooperation and the Tension between Unity and Asymmetry in the EU, Perspectives on Federalism, vol. 3 (2011.), str. 5.

¹² Ugovor iz Amsterdama o izmjenama i dopunama Ugovora o Europskoj uniji, ugovora o osnivanju Europskih zajednica i određenih s njima povezanih akata, Službeni list EU, C340, 10.11.1997.

¹³ Ugovor iz Nice o izmjenama i dopunama Ugovora o Europskoj uniji, ugovora o osnivanju Europskih zajednica i određenih s njima povezanih akata, Službeni list EU, C 080, 10.03.2001.

članica koje su potrebne kako bi se aktivirala pojačana suradnja – naime, više nije potrebna većina, već osam država članica. Pojačana suradnja, u obliku koji je zadan Ugovorom iz Nice, također nije bila nikad primijenjena.¹⁴

2.2. Pojačana suradnja u lisabonskom ugovoru

Lisabonski ugovor iz 2007. g., koji je danas na snazi, sastoji se od Ugovora o Europskoj uniji te Ugovora o funkcioniranju Europske unije. Prethodni je preimenovan iz Ugovora o Europskoj zajednici.¹⁵

Sadašnja verzija posebnog zakonodavnog postupka pojačane suradnje država članica uređena je odredbama oba navedena ugovora. Naime, u glavi IV. postavljeni su temelji uređenja pojačane suradnje:

1. *Države članice koje među sobom žele uspostaviti pojačanu suradnju u okviru neisključivih nadležnosti Unije mogu koristiti njezine institucije i izvršavati te nadležnosti primjenjujući odgovarajuće odredbe Ugovora, podložno ograničenjima i u skladu s detaljnim aranžmanima utvrđenima u ovom članku i člancima 326. do 334. Ugovora o funkcioniranju Europske unije. Pojačana suradnja usmjerena je na unapređivanje ciljeva Unije, zaštitu njezinih interesa i jačanje procesa njezine integracije. Takva je suradnja u svako doba otvorena svim državama članicama u skladu s člankom 328. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.*

2. *Odluku kojom se daje ovlaštenje za pojačanu suradnju Vijeće donosi kao krajnje sredstvo, kad utvrdi da ciljeve takve suradnje Unija kao cjelina ne može ostvariti u razumnom roku, i pod uvjetom da u njoj sudjeluje najmanje devet država članica. Vijeće djeluje u skladu s postupkom predviđenim u članku 329. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.*

3. *U vijećanju mogu sudjelovati svi članovi Vijeća, ali u glasovanju sudjeluju samo članovi Vijeća koji predstavljaju države članice koje sudjeluju u pojačanoj suradnji. Pravila glasovanja određena su u članku 330. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.*

4. *Akti usvojeni u okviru pojačane suradnje obvezuju samo države članice koje u njoj sudjeluju. Oni se ne smatraju dijelom pravne stečevine koju moraju prihvatiti države kandidatkinje za pristupanje Uniji.*¹⁶

Članak se sastoji od četiri stavka s time da svaki stavak uređuje pojedini segment postupka uspostavljanja pojačane suradnje. Prvi stavak definira pojam pojačane suradnje te upućuje na detaljnije odredbe koje se nalaze u čl. 326. – 334. UFEU. Osim toga, nabrajaju se ciljevi koji se tim institutom žele postići. Ciljevi koji su navedeni predstavljaju temelj uređenja postupka te jasno ukazuju na činjenicu kako je cilj omogućiti članicama koje sudjeluju u pojačanoj suradnji dublju političku integraciju, pritom omogućavajući, pa čak i priželjkujući, priključenje ostalih članica.¹⁷ No, do priključenja ostalih članica doći će tek ako one odluče da je to za njih povoljno, a po logici stvari takvu odluku će donijeti tek ako se *ex post* utvrde pozitivni učinci akata donesenih u okviru pojačane suradnje, što ne mora nužno biti slučaj.¹⁸ Drugi stavak određuje kao nadležno tijelo za donošenje odluke o pojačanoj suradnji Vijeće EU te određuje minimalne zahtjeve za donošenje te odluke.

¹⁴ Cantore, C. M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 6.

¹⁵ Čapeta, T., Rodin, S., *op. cit.* u bilj 2, str. 11.

¹⁶ Čl. 20. UEU.

¹⁷ Cantore, C. M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 8.

¹⁸ Bordignon, M., Brusco, S., *On Enhanced Cooperation*, presented at CESFIRO area conference on public sector economics, 2003., str. 2.

Ovaj stavak također upućuje na postupak odlučivanja koji je uređen u UFEU. Nadalje, uređeno je i vijećanje i glasovanje u okviru Vijeća prilikom donošenja odluke te je određeno kako vijećati mogu svi, ali glasovati samo oni članovi Vijeća koji predstavljaju one države koje sudjeluju u pojačanoj suradnji. Posljednji stavak određuje kako akti usvojeni na razini pojačane suradnje ne čine dio *aquis* što je logična posljedica svrhe pojačane suradnje. Generalno valja zaključiti kako su ovim člankom postavljene bitne odrednice pojačane suradnje, a za ostalo se upućuje na UFEU, koji detaljnije uređuje materiju.

Države članice, koje imaju želju uspostaviti pojačanu suradnju među sobom, mogu to ostvariti u jednom od područja obuhvaćenih Ugovorima, osim u područjima isključive nadležnosti te zajedničke vanjske i sigurnosne politike.¹⁹ Svoju volju članice očituju Komisiji, kojoj upućuju zahtjev koji sadrži područje primjene te ciljeve koji se žele postići pojačanom suradnjom. Komisija može prijedlog o donošenju odluke o pojačanoj suradnji uputiti Vijeću, ako procijeni da su zadovoljene pretpostavke (da se na razini Unije ne može riješiti navedeno pitanje u razumnom roku te da je zahtjev podnijelo barem devet država članica). U slučaju da Komisija ocijeni kako pretpostavke nisu zadovoljene ili iz nekog drugog razloga odluči ne uputiti prijedlog Vijeću, o tome će obavijestiti države članice. Važno je napomenuti kako Komisija nije obvezana ni na koji način uputiti prijedlog Vijeću, a navedeno je važno kako bi se zaštitilo jedinstvo Unije.²⁰ Dakle, u konačnici odluku kvalificiranom većinom²¹ donosi Vijeće na prijedlog Komisije uz suglasnost Europskog parlamenta.²²

Europska unija temelji se na ideji unifikacije i harmonizacije, stoga se osnivanje svojevrsnih sub-unija²³ putem pojačane suradnje na prvi pogled čini potpuno kontradiktornim od temeljnih postavki EU. Naime, rezultat *in concreto* je Uredba Rim III, koja se primjenjuje samo u državama članicama sudionicama pojačane suradnje, stoga ne čudi okolnost da se za EU počinje koristiti naziv „*multi-speed Europe*“.²⁴ No, kao što je već spomenuto, institut pojačane suradnje „*usmjeren je na unapređivanje ciljeva Unije, zaštitu njezinih interesa i jačanje procesa njezine integracije*“,²⁵ a to se osobito ističe u činjenici da države članice, koje nisu tzv. „osnivači“ pojačane suradnje, tj. one koje nisu bile među prvih devet ili više članica koje su podnijele zahtjev Komisiji, mogu i naknadno, pod određenim pretpostavkama, pristupiti i sudjelovati u pojačanoj suradnji.

¹⁹ Od navedenog pravila postoji iznimka, naime dopušta se pojačana suradnja u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike, no uz određene razlike u odnosu na redoviti postupak. Naime, zahtjev članica se, umjesto Komisiji, prvo upućuje Vijeću koja ga prosljeđuje Komisiji i Visokom predstavniku Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku. Visoki povjerenik daje mišljenje o usklađenosti zahtjeva sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom, a Komisija daje mišljenje o tome je li takva suradnja usklađena s ostalim politikama Unije. Uloga Europskog parlamenta potpuno je savjetodavna. Vijeće odluku ne donosi većinom već je potrebna jednoglasnost. Čl. 329. st. 2. UFEU.

²⁰ Cantore, C. M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 8.

²¹ Čl. 238. st. 3: „Od 1. studenoga 2014. i pridržavajući se odredaba utvrđenih u Protokolu o prijelaznim odredbama, u slučajevima kada na temelju Ugovora svi članovi Vijeća ne sudjeluju u glasovanju, kvalificirana se većina utvrđuje kako slijedi: (a) Kvalificirana većina utvrđuje se kao najmanje 55 % članova Vijeća koji predstavljaju države članice sudionice koje zajedno čine najmanje 65 % stanovništva tih država. Blokirajuća manjina mora sadržavati barem minimalni broj članova Vijeća koji predstavljaju više od 35 % stanovništva država članica sudionica i jednog dodatnog člana, a u protivnom se smatra da je ostvarena kvalificirana većina. (b) Odstupajući od članka točke (a), kad Vijeće ne odlučuje na prijedlog Komisije ili Visokog predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, kvalificirana se većina utvrđuje kao najmanje 72 % članova Vijeća koji predstavljaju države članice sudionice koje zajedno čine najmanje 65 % stanovništva tih država.“

²² Čl. 329. st. 1. UFEU.

²³ Bordignon, M., Brusco, S., *op. cit.* u bilj. 18, str. 1.

²⁴ Cantore, C. M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 3.

²⁵ Čl. 20. st. 1. UEU.

Svaka članica koja želi sudjelovati u pojačanoj suradnji koja je u tijeku u jednom od područja koja se ne smatraju zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom,²⁶ mora priopćiti svoju namjeru Vijeću i Komisiji. Komisija u roku od četiri mjeseca potvrđuje sudjelovanje države članice, osim ako utvrdi da ona ne zadovoljava uvjete. U tome slučaju će Komisija navesti aranžmane koje je potrebno usvojiti kako bi se ti uvjeti ispunili te će za to državi članici dati rok, nakon čijega isteka će ponovno ispitati zahtjev. U slučaju da Komisija opet utvrdi kako nisu zadovoljene pretpostavke, država članica se može obratiti Vijeću koje će razmotriti zahtjev te o njemu odlučiti.²⁷

Pitanje proširivanja članstva pojačane suradnje i na druge članice obrađeno je i u samoj Uredbi Rim III, u njezinoj Preambuli t. 8. koja glasi:

„U skladu s člankom 328. stavkom 1. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, pojačana suradnja nakon njezine uspostave treba biti otvorena za sve države članice, podložno ispunjavanju svih uvjeta sudjelovanja utvrđenih odlukom o odobrenju. Također im treba biti otvorena i u svakom drugom trenutku, podložno ispunjavanju akata koji su u tom okviru već doneseni, zajedno uz te uvjete. Komisija i države članice koje sudjeluju u pojačanoj suradnji osiguravaju da potiču sudjelovanje što je moguće više država članica.“

Važno je još napomenuti kako čl. 333. UFEU omogućava članicama pojačane suradnje modifikaciju postupka donošenja odluka tako da je umjesto jednoglasnosti dovoljna kvalificirana većina.²⁸ Također, moguće je poseban zakonodavni postupak zamijeniti redovnim ako Vijeće o tome odluči jednoglasno, ali uz prethodno savjetovanje s Europskim parlamentom.²⁹

2.3. Donošenje uredbe rim iii u okviru pojačane suradnje

Do pojačane suradnje, naravno, nije došlo odmah. Naime, prvo je bilo potrebno utvrditi kako određene ciljeve nije moguće ostvariti na razini cijele Unije u razumnom roku.

U prvome redu Komisija je istaknula u Zelenoj knjizi iz 2005. g.³⁰ problematiku neujednačenosti rješenja na području razvoda braka i zakonske rastave država članica, kako materijalno-pravnih tako i kolizijskopraavnih.³¹ Naime, tvrdili su da zbog neujednačenosti dolazi

²⁶ Poseban postupak pristupanja propisan je za pojačanu suradnju u navedenom području u čl. 331. st. 2.: „Svaka država članica koja želi sudjelovati u pojačanoj suradnji koja je u tijeku u okviru zajedničke vanjske i sigurnosne politike, priopćuje svoju namjeru Vijeću, Visokom predstavniku Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku i Komisiji. Vijeće potvrđuje sudjelovanje dotične države članice, nakon savjetovanja s Visokim predstavnikom Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku i nakon što, po potrebi, navede da su ispunjeni uvjeti za sudjelovanje. Vijeće na prijedlog Visokog predstavnika može usvojiti i sve prijelazne mjere potrebne za primjenu akata koji su već doneseni u okviru pojačane suradnje. Međutim, ako smatra da uvjeti sudjelovanja nisu ispunjeni, Vijeće navodi aranžmane koje je potrebno usvojiti kako bi se ti uvjeti ispunili te utvrđuje rok za ponovno ispitivanje zahtjeva za sudjelovanjem. Za potrebe ovog stavka Vijeće odlučuje jednoglasno i u skladu s člankom 330.“

²⁷ Čl. 331. st. 1. UFEU.

²⁸ Tzv. passerelle klauzula; Čapeta, T., Rodin, S., *op. cit.* u bilj 2, str. 38.

²⁹ Cantore, C. M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 9.

³⁰ Green paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters, {SEC (2005) 331}, Bruxelles, COM (2005) 82 final, 14.3.2005.

³¹ Potrebno je sagledati razlike nacionalnih zakonodavstava država članica i to kroz dvije razine: a) kolizijskopravnu i b) materijalno-pravnu. Razlike u kolizijskom pravu dovode do velike pravne nesigurnosti i nepredvidivosti. Komisija je pripremajući Zelenu knjigu podijelila države članice, s obzirom na njihove kolizijske norme, u dvije skupine: a) one koje na razvod teoretski dopuštaju primjenu stranog ili svojeg materijalnog prava i b) one koje za razvod isključivo upućuju na *lex fori*. Prva skupina država najčešće kao poveznicu koristi zajedničko državljanstvo bračnih drugova, a među njih uz npr. Italiju i Poljsku, pripada i Republika Hrvatska. Također u istu skupinu pripadaju države poput Belgije, koje kao primarnu poveznicu koriste uobičajeno boravište. U drugu skupinu dr-

do pravne nesigurnosti i nepredvidivosti u situacijama razvoda braka, odnosno zakonske rastave s međunarodnim obilježjima. Svrha Zelene knjige bila je potaknuti rasprave na tome pravnom području te u konačnici ublažiti posljedice različitosti nacionalnih kolizijskih pravila, budući da u materijalna pravila niti nema ovlasti dirati.³²

Komisija je 2006. g. predložila izmjenu Uredbe Vijeća (EZ) br. 2001/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću,³³ tzv. Uredba Bruxelles II.a ili Bruxelles II *bis*,³⁴ i to na način da se u nju unesu odredbe koje bi uređivale pitanja određivanja mjerodavnog prava za razvod braka.³⁵ Predloženo rješenje odstupalo je od dotad utvrđene prakse EU - uredbe koje su nosile naziv *Bruxelles* su se isključivo bavile pitanjima nadležnosti te priznanja i ovrhe stranih sudskih odluka. S druge strane, uredbe koje su nosile ime Rim su se bavile određivanjem mjerodavnog prava.³⁶

Godine 2008., Vijeće je zaključilo kako nema jednoglasnosti te da postoje nesavladive teškoće, koje onemogućuju unifikaciju u području razvoda braka s međunarodnim obilježjem na razini EU u razumnom roku.³⁷

Austrija, Belgija, Bugarska, Francuska, Grčka, Italija, Latvija, Luksemburg, Mađarska, Malta, Njemačka, Portugal, Rumunjska, Slovenija i Španjolska, naknadno su poslale zahtjev Komisiji, navodeći da namjeravaju uspostaviti pojačanu suradnju među njima u području mjerodavnog prava u bračnim sporovima. Grčka je 3. ožujka 2010. povukla svoj zahtjev.³⁸

Vijeće je 2010. g., nakon provedenog postupka odlučivanja koji je u prethodnim poglavljima već objašnjen (vidi *infra* 2. 2.), donijelo Odluku 2010/405/EU o odobravanju pojačane suradnje u području prava mjerodavnog za razvod braka i zakonsku rastavu.³⁹ Danas u navedenoj pojačanoj suradnji sudjeluje šesnaest država članica.⁴⁰ Pored četrnaest navedenih, unazad par godina pridružile su se još Litva⁴¹ i Grčka⁴².

žava pripadaju Engleska i Francuska koje na razvod braka isključivo primjenjuju *lex fori*. Osim razlika u kolizijskim normama, razlike su još značajnije u materijalnom pravu, te tako opet postoje liberalnije i konzervativnije države. Za razliku od Hrvatske u kojoj su temeljna načela obiteljskog prava načelo ravnopravnosti te razvedivosti braka, postoje i one države u kojima ta načela nisu zaživjela. Najliberalniji režim razvoda braka propisan je u Švedskoj u kojoj postoji i automatski razvod, u slučaju da su bračni drugovi sporazumni u pogledu razvoda te nemaju djece. Nasuprot Švedske, Malta je tek nedavno ozakonila razvod. Također postoje države poput Španjolske u kojoj je tek nedavno ukinuto da je razdvojenost od jedne do tri godine nužna pretpostavka za razvod braka. Zaključno valja reći kako navedene razlike u kolizijskom i materijalnom pravu unose veliku dozu nesigurnosti i nepredvidivosti u pitanja razvoda braka s međunarodnim obilježjem.; Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj 3, str. 209 – 219.

³² *Ibid.* str. 231.

³³ Uredba Vijeća (EZ) br. 2001/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, Službeni list EU, L 367, 14.12.2004.

³⁴ http://ec.europa.eu/justice/civil/files/brussels_ii_practice_guide_hr.pdf.

³⁵ Fiorini, A., Rome III – Choice of Law in Divorce: Is the Europeanization of Family Law Going too Far?, *International Journal of Law, Policy and the Family*, vol. 22 (2008.), str. 179.

³⁶ Boele – Woelki, K., To be, or not to be: Enhanced Cooperation in International Divorce Law within The European Union, *Victoria University of Wellington Law Review*, vol. 39. (2008.), str. 782.

³⁷ Preambula t. 5. Uredbe Rim III.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Odluka Vijeća o odobravanju pojačane suradnje na području razvoda braka i zakonske rastave 2010/405/EU, Službeni list EU L 189/12, 22.7.2010.

⁴¹ Odluka Europske komisije o prihvaćanju sudjelovanja Litve u pojačanoj suradnji u području prava mjerodavnog na razvod braka i zakonsku rastavu, Službeni list EU L 323, 22.11.2012.

⁴² Odluka Europske komisije o prihvaćanju sudjelovanja Grčke u pojačanoj suradnji u području prava mjerodavnog na razvod braka i zakonsku rastavu, Službeni list EU L 23/41, 28.1.2014.

Od nemalog je značaja i činjenica da je Uredba donesena primjenom novog članka Lisabonskog ugovora, čl. 81. st. 3.⁴³ Spomenuti članak odnosi se na sudsku suradnju u građanskim stvarima te se njime u biti obiteljsko pravo uključuje u područje djelovanja EU.⁴⁴ Naime, određuje se nadležnost Vijeća za utvrđivanje mjera s prekograničnim učincima, ali uz dužnost poštivanja posebnog zakonodavnog postupka. Također, Vijeće može donijeti odluku⁴⁵ na prijedlog Komisije, jednoglasno uz savjetovanje s Europskim parlamentom. O prijedlogu Komisije obavješćuju se nacionalni parlamenti koji se mogu u roku od šest mjeseci toj odluci usprotiviti. U tom slučaju odluka se ne donosi, dok u suprotnom Vijeće može donijeti odluku. Ukratko, riječ je o uključivanju obiteljskog prava u područje djelovanja EU, ali samo ako je riječ o situacijama sa prekograničnim učincima – dakle, ova ovlast ne zadire i u obiteljsko materijalno pravo država članica, već samo njihovo kolizijsko pravo.

3. NADLEŽNOST U BRAČNIM PREDMETIMA I UREDBA BRUXELLES II BIS

U ovome dijelu rada naglasak još neće biti na konkretnim odredbama Uredbe Rim III, nego će se, ukratko, dati prikaz relevantnih odredaba Uredbe Bruxelles II *bis* bez koje analiza Uredbe Rim III ne bi bila potpuna.

3.1. Uvodne napomene

Uredbe, generalno, imaju opću primjenu. One su obvezujuće u cijelosti te izravno primjenjive u svim državama članicama.⁴⁶ Uredba Rim III razlikuje se od ostalih uredaba u tome što ona ne čini dio *aquis*a. To je posljedica okolnosti da je Rim III donesen u okviru pojačane suradnje. Navedena konstatacija proizlazi iz čl. 20. st. 4. UEU,⁴⁷ a potvrđena je i u preambuli Uredbe, t. 8, koja glasi:

„Ova Uredba treba biti u cijelosti obvezujuća i izravno se primjenjivati samo u državama članicama sudionicama u skladu s ugovorima.“

Općenito, može se reći kako je predmet Uredbe Rim III određivanje kolizijskih pravila za razvod braka ili zakonsku rastavu. To znači da ono uređuje pravne situacije koje imaju međunarodno obilježje na način da daje odgovor na pitanje koje pravo treba primijeniti – inozemno ili tuzemno. Primjenjuje se temeljna metoda međunarodnog privatnog prava, tzv. kolizijskopravna metoda.⁴⁸

⁴³ Čl. 81. st. 3. UFEU: „Neovisno o stavku 2., Vijeće, odlučujući u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom, utvrđuje mjere koje se odnose na obiteljsko pravo s prekograničnim učincima. Vijeće odlučuje jednoglasno, nakon savjetovanja s Europskim parlamentom. Vijeće, na prijedlog Komisije, može donijeti odluku kojom se utvrđuju oni aspekti obiteljskog prava s prekograničnim učincima koji mogu biti predmetom akata donesenih u redovnom zakonodavnom postupku. Vijeće odlučuje jednoglasno, nakon savjetovanja s Europskim parlamentom. O prijedlogu iz drugog podstavka obavješćuje se nacionalne parlamente. Ako se nacionalni parlament u roku od šest mjeseci od dana takve obavijesti usprotivi, odluka se ne donosi. Ako protivljenje izostane Vijeće može donijeti odluku.“

⁴⁴ Majstorović, I., Family Law and the EU – At the Crossroads?, New Development in EU Labour, Equality and Human Rights Law, 2015., str. 327 – 328, Šimović I., Ćurčić, I., *op. cit.* u bilj 5, str. 174. – 175.

⁴⁵ Odluka obvezuje u cijelosti, s time da odluka u kojoj se navodi kome je upućena obvezuje samo te adresate; Ćapeta, T., Rodin, S., *op. cit.* u bilj 2, str. 11 – 12.

⁴⁶ Ćapeta, T., Rodin, S., *op. cit.* u bilj. 2, str. 11.

⁴⁷ „Akti usvojeni u okviru pojačane suradnje obvezuju samo države članice koje u njoj sudjeluju. Oni se ne smatraju djelom pravne stečevine koju moraju prihvatiti države kandidatkinje za pristupanje Uniji.“

⁴⁸ Sajko, K., *Međunarodno privatno pravo*, Zagreb, 2009., str. 7.

Međutim, pitanje primjene mjerodavnog prava dolazi na red tek nakon što tužba bude podnesena nadležnom sudu, koji će nakon primitka tužbe i utvrđivanja vlastite nadležnosti primijeniti svoje kolizijske norme. U slučaju da je nadležan sud države članice koja je ujedno i sudionica pojačane suradnje na području razvoda braka i zakonske rastave tada će se primijeniti Uredba Rim III. U suprotnom, sud države članice, npr. općinski sud u RH, će primijeniti svoje kolizijske norme, odnosno Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (u daljnjem tekstu: ZRSZ).⁴⁹

Iz svega navedenoga proizlazi kako je za primjenu Uredbe Rim III relevantno koji sud je nadležan jer ona će se primijeniti samo ako je nadležan sud države članice koja je sudionica pojačane suradnje ili u slučaju da nastupi *renvoi*.⁵⁰ Na pitanje koji je sud nadležan, odgovor je potrebno tražiti u Uredbi Bruxelles II *bis*.⁵¹ Budući da su norme o nadležnosti i određivanju mjerodavnog prava usko povezane, potrebno je u bitnim crtama izložiti pravila o nadležnosti suda u bračnim predmetima.

3.2. Nadležnost u bračnim predmetima prema Uredbi Bruxelles II bis

Za početak, oportuno je napomenuti kako ova Uredba, za razliku od Uredbe Rim III, čini dio *aquis*. Dakle, polje primjene *ratione loci* se odnosi na sve države članice, osim Danske.⁵²

Pravila o nadležnosti u bračnim predmetima sadržana su u odjeljku I., poglavlja II. Više je vrsta nadležnosti, pa tako Uredba uređuje opću nadležnost (čl. 3.), nadležnost za protuprijedlog (čl. 4.), nadležnost za konverziju odluke o rastavi braka u odluku o razvodu braka (čl. 5.), isključivu nadležnost te podrednu nadležnost (čl. 6.). Budući da je Briselska uredba tema ovoga rada samo posredno, razmatranja ovoga dijela rada će se zadržati samo na osnovnoj razini.

Opća nadležnost u predmetima koji se odnose na razvod braka, rastavu braka i poništaj braka određena je alternativno sa sedam različitih poveznica što jasno ukazuje na načelo *favor divortii* koje prožima Uredbu. Na taj način se osobama koje više ne žele biti u braku pogoduje jer im se daje izbor između više ravnopravnih različitih jurisdikcija koje međusobno konkuriraju.⁵³

⁴⁹ Čl 35. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN 53/91, 88/01., dalje: ZRSZ.

⁵⁰ Cilj kolizijskog pravila je uputiti na materijalna pravila mjerodavnog prava, no ponekad, ako zakonodavstvo suda *lex fori* prihvaća *renvoi*, ono upućuje na kolizijska pravila mjerodavnog prava. Da bi došlo do *renvoi* potrebno je da su poveznice domaćeg i stranog kolizijskog pravila različite te da je činjenično stanje takvo da ono upućuje na pravo treće države ili uzvraća nazad na domaće pravo. Sajko, K., *op. cit.* u bilj 47, str. 190; Primjerice, prema BU II *bis* nadležan je sud države X, koja nije sudionica pojačane suradnje te njezin zakon o međunarodnom privatnom pravu (dalje: ZMPP) prihvaća *renvoi*. Prema kolizijskom pravilu ZMPP-a države X, za razvod braka mjerodavno je (cjelokupno) pravo države čije državljanstvo ima tužitelj. Tužitelj je državljanin države Y, koja je sudionica pojačane suradnje, te se zbog upućivanja na cjelokupno pravo te države u prvome redu primjenjuje njezino kolizijsko pravo, a to je Uredba Rim III. Uredba, u nedostatku izbora mjerodavnog prava, prema čl. 8. upućuje na pravo države u kojoj su bračni drugovi imali uobičajeno boravište u vrijeme pokretanja postupka, a to je prema činjeničnom stanju slučaja država Y. Za razvod braka, stoga je mjerodavno materijalno pravo države Y.

⁵¹ Čl. 3. – 7. Uredbe Bruxelles II *bis*.

⁵² *Ibid.* čl. 2 st. 3.

⁵³ Bodiroga-Vukobrat, N., Hlača, N., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Lapaš, D., Majstorović, I., Medić Musa, I., Novak, B., Sikirić, H., Smokvina, V., Winkler, S., Žnidaršić Skubic, V., Župan, M., *Europsko obiteljsko pravo*, Zagreb, 2013., str. 208.

U prvome redu opće je nadležan sud države članice na čijem području oba bračna druga imaju uobičajeno boravište (čl. 3. st. 1. (a) alineja 1. BU II *bis*).^{54, 55} Također je nadležan sud države članice čije državljanstvo imaju oba bračna druga ili u slučaju Velike Britanije ili Irske prebivalište (*domicile*) (čl. 3. st. 1. (b) BU II *bis*).⁵⁶

Nadalje, uvijek je nadležan sud one države članice u kojoj tuženik ima uobičajeno boravište (čl. 3. st. 1. (a) alineja 3. BU II *bis*). Ovo je manifestacija univerzalno prihvaćenoga načela procesnog prava *actor sequitur forum rei*.

Također, nadležnost se može zasnovati i na uobičajenom boravištu tužitelja, no sama činjenica tužiteljeva uobičajenog boravišta nedovoljna je za nadležnost, već je potrebno njezino kumuliranje s barem jednom od četiriju pretpostavki navedenih u Uredbi. Dakle, nadležan je sud države članice uobičajenog boravišta tužitelja ako: a) je to posljednje zajedničko uobičajeno boravište bračnih drugova i jedan od njih i dalje ima isto boravište, b) se postupak pokreće sporazumnim prijedlogom - tada je mjerodavno uobičajeno boravište bilo kojeg bračnog druga, c) je tužitelj imao uobičajeno boravište u tom mjestu najmanje godinu dana prije pokretanja postupka i d) je predlagatelj imao uobičajeno boravište u toj državi članici najmanje šest mjeseci prije podnošenja tužbe, a ujedno je i državljanin te države, odnosno u slučaju Velike Britanije i Irske tamo je imao svoj domicil (čl. 3. st. 1. (a) alineja 2., 4. – 6. BU II *bis*).⁵⁷

Prilikom propisivanja alternativnih poveznica za određivanje međunarodno nadležnog suda u bračnim predmetima, ideja je bila da se dokine *forum shopping*,^{58, 59} ali ga ona posredno potiče te je na tako strankama dana mogućnost da izaberu jurisdikciju koja bi za njih dovela do najpovoljnijeg rješenja.⁶⁰ Dakle, stranke izborom suda posredno izabiru i kolizijsko pravo koje taj sud primjenjuje te na taj način biraju i materijalno pravo koje će se primijeniti. Baš je iz tog razloga Uredba Bruxelles II *bis* važna i za primjenu Uredbe Rim III.

Kako se ne bi vodili dvostruki postupci, Uredba propisuje pravila o dvostrukoj litispencijaciji prema kojima se sud države članice kod koje je postupak kasnije pokrenut mora *ex officio* oglasiti nenadležnim.⁶¹ Mogućnost *forum shoppinga* te pravilo o dvostrukoj litis-

⁵⁴ Općenito, uobičajeno boravište pretpostavlja da boravak traje duže vremena, bilo da je već trajao ili će prema okolnostima trajati, odnosno da takva osoba ima težište životnih odnosa u određenom mjestu.; Sajko, K., *op. cit.* u bilj 48, str. 135.

⁵⁵ Za razliku od Uredbe Bruxelles I *bis* za tumačenje njezine temeljne poveznice prebivališta upućuje na pravo suda (*lex fori*), Uredba Bruxelles II *bis* nema takvu odredbu. Ima li osoba uobičajeno boravište sud neće utvrđivati prema vlastitom pravu već prema ujednačenim kriterijima koji su se formirali na razini EU.; Bodiroga-Vukobrat, N., Hlača, N., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Lapaš, D., Majstorović, I., Medić Musa, I., Novak, B., Sikirić, H., Smokvina, V., Winkler, S., Žnidaršić Skubic, V., Župan, M., *op. cit.* u bilj. 53, str. 210.

⁵⁶ U svrhe ove Uredbe, „domicil” označava isti pojam koji označava u pravnim sustavima Velike Britanije i Irske.

⁵⁷ Bodiroga-Vukobrat, N., Hlača, N., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Lapaš, D., Majstorović, I., Medić Musa, I., Novak, B., Sikirić, H., Smokvina, V., Winkler, S., Žnidaršić Skubic, V., Župan, M., *op. cit.* u bilj. 53, str. 209.

⁵⁸ Posredno zaobilazanje prava, tzv. *forum shopping* dovodi do neprimjene kolizijskog prava jedne države jer se postupak vodi pred sudom druge države koji primjenjuje drugo (vlastito) kolizijsko pravo te se na taj način *de facto* može zaobići i materijalno pravo koje bi se primijenilo temeljem kolizijskog prava prve države.; Sajko, K., *op. cit.* u bilj 48, str. 214.

⁵⁹ Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj 3, str. 226.

⁶⁰ Bodiroga-Vukobrat, N., Hlača, N., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Lapaš, D., Majstorović, I., Medić Musa, I., Novak, B., Sikirić, H., Smokvina, V., Winkler, S., Žnidaršić Skubic, V., Župan, M., *op. cit.* u bilj. 53, str. 209.

⁶¹ Čl. 19. st. 1. Uredbe Bruxelles II *bis*: „Ako je postupak koji se odnosi na razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka između istih stranaka pokrenut pred sudovima različitih država članica, sud pred kojim je postupak započeo kasnije s njim zastaje, po službenoj dužnosti, dok se ne utvrdi nadležnost suda pred kojim je postupak započeo ranije.” I čl. 19. st. 3. Uredbe Bruxelles II *bis*: „Ako je utvrđena nadležnost suda pred kojim je postupak započeo ranije, sud pred kojim je postupak započeo kasnije proglašava se nenadležnim u korist prvog suda.”

pendenciji dovode do utrke stranaka da pokrenu sudski postupak kod željenog suda (*race to the court*).⁶²

Važno je još napomenuti kako nema prorogacije nadležnosti u smislu u kojem ona postoji u Uredbi Bruxelles I *bis*⁶³ - ona je i posredno isključena u čl. 6. Iz toga članka sa državom članicom povezani uobičajenim boravištem ili državljanstvom, mogu ocjenjivati svoju nadležnost samo s obzirom na čl. 3. – 5. Uredbe.⁶⁴ Dakle, bračni drug s uobičajenim boravištem ili državljanstvom države članice može biti tužen samo na temelju spomenutih odredaba Bruxelles II *bis*.

Kao što je već spomenuto, tek nakon utvrđivanja nadležnosti dolazi do primjene kolizijskih pravila u svrhu određivanja mjerodavnog prava, stoga će se u nastavku prikazati relevantna pitanja koja proizlaze iz Uredbe Rim III.

4. UREDBA RIM III I PRAVO MJERODAVNO ZA RAZVOD BRAKA I ZAKONSKU RASTAVU

Uredba Rim III sadrži kolizijska pravila kojima se određuje mjerodavno pravo za razvod braka i zakonsku rastavu. Kolizijsko pravilo, kao i većina drugih pravnih pravila, sastoji se od dispozicije i sankcije. No, ono se razlikuje od klasičnog pravnog pravila u sadržaju dispozicije - ona se sastoji od dva dijela, kategorije vezivanja⁶⁵ i poveznice.⁶⁶ Kategorija vezivanja, u slučaju Uredbe je razvod braka, odnosno zakonska rastava, a poveznice variraju s obzirom na okolnosti slučaja.

4.1. Uvodne napomene

Općenito, može se reći kako su kolizijska pravila sadržana u Uredbi Rim III obilježena relativno visokim stupnjem autonomije stranaka (*lex autonomiae*).⁶⁷ Ideja Europske komisije bila je unijeti određeni stupanj fleksibilnosti kako bi se bračni drugovi donekle pripremili na posljedice razvoda braka.⁶⁸ Ipak, stranke ne mogu izabrati bilo koje pravo, već samo ono za koje je utvrđeno u Uredbi da se smatra pravom s kojim stranke imaju blisku vezu. Potonje je u skladu s temeljnom zadaćom međunarodnog privatnog prava, a to je upućivanje na pravo najbliže veze.⁶⁹ U slučaju da stranke nisu izabrale pravo Uredba daje rješenja, pa nije nužno da stranke postignu sporazum u pogledu izbora mjerodavnog prava.

⁶² Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj 3, str. 227.

⁶³ Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), Službeni list EU, L 351/1 20.12.2012. Čl. 25. st. 1.: „Ako su se stranke neovisno o njihovom prebivalištu, sporazumjele da sud ili sudovi države članice imaju nadležnost u rješavanju sporova koji su nastali ili mogu nastati u vezi određenog pravnog odnosa, taj sud ili sudovi je nadležan/su nadležni, osim ako je sporazum ništav u pogledu njegove materijalne valjanosti prema pravu te države članice. Ta nadležnost je isključiva osim ako su se stranke drukčije sporazumjele.“

⁶⁴ Medić Musa, I., Poboļjšana suradnja – *Quo vadis, Europa?*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62. (2012.), str. 267.

⁶⁵ „Kategorija vezivanja predstavlja okvirni ili skupni pojam apstraktnih životnih odnosa, pravnih činjenica, pravnih situacija ili pravnih odnosa, koji se podvrgavaju pod određeno mjerodavno pravo.“; Sajko, K., *op. cit.* u bilj 48, str. 98.

⁶⁶ „Poveznica je pravna činjenica, ugovorna odredba ili pravni pojam što upućuje na mjerodavno pravo za kategoriju vezivanja.“; *Ibid.* str. 99.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 145. – 155.

⁶⁸ Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj 3, str. 233.

⁶⁹ Sajko, K., *op. cit.* u bilj 48, str. 165.

4.2. Polje primjene

Polje primjene, u pravilu, dijelimo na četiri dijela: *ratione materiae*, *ratione loci*, *ratione temporis* te *ratione personae*.

Polje primjene *ratione materiae* određeno je u čl. 1. Uredbe i to prvo pozitivno, pa onda negativno. Rim III se primjenjuje u situacijama koje uključuju sukob zakona; na razvod braka i zakonsku rastavu.⁷⁰ Iz navedenoga proizlazi kako je potrebno da se kumulativno ispune dvije pretpostavke: 1) da bude riječ o razvodu braka, odnosno zakonskoj rastavi te 2) da navedeni pravni odnosi imaju međunarodni element.⁷¹ Tek u tom slučaju dolazi u obzir primjena Uredbe. Razvod braka je institut primjenom kojeg brak pravno prestaje postojati.⁷² Za razliku od njega, zakonska rastava je institut koji oslabljuje postojeći brak ne dovodeći do njegova prestanka kao što to čini razvod, već prestaje bračna zajednica (u pravilu - suživot bračnih drugova).⁷³

Nastavno na to, taksativno su nabrojane situacije u kojima je isključena primjena Uredbe, čak i ako se one pojave kao prethodno pitanje kod razvoda braka i zakonske rastave. Isključene situacije su: a) pravna i poslovna sposobnost fizičkih osoba, b) postojanje, valjanost ili priznavanje braka, c) poništaj braka,⁷⁴ d) osobno ime bračnih drugova, e) imovinske posljedice braka, f) roditeljska odgovornost, g) obveze uzdržavanja i h) određivanje upravitelja imovine (*trust*) ili nasljeđivanje.⁷⁵ Dakle, u situaciji razvoda ili rastave s međunarodnim elementom u kojoj bi bio nadležan sud države članice koja sudjeluje u pojačanoj suradnji, na navedena pitanja se ne bi primijenila Uredba Rim III, već bi se primijenilo ili kolizijsko pravo države foruma ili strano kolizijsko pravo za koje je utvrđeno da je mjerodavno za glavno pitanje. Problematika prethodnog pitanja svodi se na rješavanje pitanja treba li se primijeniti kolizijsko pravo *legis fori* ili *legis causae*.⁷⁶

U teoriji se postavilo pitanje primjene Uredbe Rim III na razvod odnosno rastavu istospolnih brakova. Prema vladajućem mišljenju, navedeno pitanje rješava čl. 13 koji glasi:

„Ništa u ovoj Uredbi ne obvezuje sudove države članice sudionice čije pravo ne predviđa razvod braka ili dotični brak ne smatra valjanim za potrebe brakorazvodnog postupka da donesu odluku o razvodu na temelju primjene ove Uredbe.“

⁷⁰ Čl. 1. st. 1. Uredbe Rim III.

⁷¹ Osim iz same Uredbe, polje primjene *ratione materiae* donekle je određeno i u čl. 81. st. 3. UFEU, u kojem je određena nadležnost Vijeća na usvajanje propisa u području obiteljskog prava i to samo pod uvjetom da je riječ odnosima s prekograničnim obilježjima. Vidi *supra* 2. 3.

⁷² Razvod braka je jedna od osnova prestanka braka, kojom se brak razvodi zbog okolnosti nastalih tijekom braka ili na temelju sporazuma bračnih drugova. Isto kao kod poništaja braka, i za razvod je potrebna odluka suda, no za razliku od poništaja, brak koji se razvodi je valjan.; Alinčić, M., Hrubar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., *op. cit.* u bilj 1, str. 81.; Čl. 47. st. 1. i 2. Obiteljski zakon (NN 103/15): „Bez obzira na oblik u kojem je sklopljen, brak prestaje smrću bračnog druga, proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, poništajem ili razvodom.“

⁷³ Boele-Woelki, K., *The Proposal for enhanced cooperation in the area of cross-border divorce (Rome III)*, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2010, str. 13.

⁷⁴ Važno je istaknuti kako Uredba Bruxelles II *bis* određuje nadležnost za bračne predmete što uključuje u njezinom slučaju uključuje i poništaj braka.

⁷⁵ Čl. 1. st. 2. Uredbe Rim III.

⁷⁶ Postoje tri metode za rješavanje navedenog problema. Prva je metoda zavisnog upućivanja po kojoj se prosuđuje prethodno pitanje s obzirom na primjenu kolizijskog prava *legis causae*. Metoda nezavisnog upućivanja upućuje na primjenu kolizijskog prava države foruma. Potonja dovodi do ujednačenosti rješenja na razini države te se najčešće koristi kod bračnih predmeta, a prethodna dovodi do međunarodne ujednačenosti rješenja. Posljednja metoda kombinacije je prethodnih te se ovisno o pretežnosti interesa prosuđuje koje kolizijske norme će se primijeniti. Vidi više u Sajko, K., *op. cit.* u bilj 48, str. 218 – 223.

Stoga, države članice nisu dužne razvesti brakove za koje se prema njihovom nacionalnom pravu smatra da nisu valjani.⁷⁷

Što se tiče polja primjene *ratione loci*, ono je specifično u odnosu na ostale uredbe EU, koje čine dio *aquisa*. Kao što je već u više navrata spominjano, Uredba Rim III donesena je u okviru pojačane suradnje te je primjenjuju samo države članice koje su ujedno i sudionice te pojačane suradnje.⁷⁸ Ostalim članicama dozvoljeno je da se uključe u suradnju; to je dapače poželjno kako bi se postigla unifikacija na području razvoda braka i zakonske rastave.

Polje primjene *ratione temporis* propisano je u čl. 18. – om, koji određuje da se Uredba primjenjuje samo na pokrenute postupke te sporazume o mjerodavnom pravu sklopljene od 21. lipnja 2012. Međutim, priznaju se i sporazumi o mjerodavnom pravu sklopljeni ranije, ali samo pod uvjetom da su sklopljeni u skladu s članicama Uredbe koji uređuju suglasnost te materijalnu i formalnu valjanost sporazuma. Također je naglašeno kako Uredba neće imati nikakav utjecaj na sporazume o mjerodavnom pravu, koji su sklopljeni u skladu s pravom države članice sudionice, pred čijim je sudom postupak pokrenut prije navedenoga datuma.⁷⁹

Polje primjene *ratione personae*, Uredba definira u čl. 4. koji glasi: „Pravo određeno na temelju ove Uredbe primjenjuje se bez obzira je li to pravo države članice sudionice.“. Kada je temeljem ove Uredbe kao mjerodavno utvrđeno pravo države koja nije sudionica pojačane suradnje, bez obzira je li članica EU ili nije, to pravo se primjenjuje. To je tzv. univerzalna primjena, a riječ je o načelu koje je duboko ukorijenjeno u instrumente međunarodnog privatnog prava EU i Haške konferencije za međunarodno privatno pravo. Učinak je zapravo takav da Uredba u potpunosti zamjenjuje domaće međunarodno privatno pravo unutar svojeg polja primjene.⁸⁰

4.3. Određivanje mjerodavnog prava

Poveznice mogu biti, u odnosu na mogućnost izbora mjerodavnog prava, subjektivne i objektivne.⁸¹ Subjektivne su one koje omogućuju strankama da izaberu mjerodavno pravo, dok su objektivne one koje to onemogućuju.

Nadalje, poveznice mogu biti primarne i podredne.⁸² Primarna poveznica primjenjuje se prva te u slučaju da ona za kategoriju vezivanja odredi mjerodavno pravo, ona je time ispunila funkciju kolizijske norme te do primjene podredne poveznice neće ni doći. No, u slučaju kad primarna ne ispuni zadatak, primjenit će se podredna poveznica. Dakle, kategorija vezivanja u oba slučaja je ista, ali se razlikuju poveznice.

Za početak izlaganja o određivanju mjerodavnog prava potrebno je imati na umu vrste poveznice koje su prethodno iznesene. Naime, Uredba ih u skladu s doktrinom propisuje i primjenjuje. Primarna poveznica za razvod braka i zakonsku rastavu je subjektivna, a podredne su objektivne. Prvo će biti analiziran izbor mjerodavnog prava, a nakon toga podredne objektivne poveznice.

⁷⁷ Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj. 3, str. 235.

⁷⁸ Austrija, Belgija, Bugarska, Francuska, Grčka, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Mađarska, Malta, Njemačka, Portugal, Rumunjska, Slovenija i Španjolska.

⁷⁹ Čl. 18. Uredbe Rim III.

⁸⁰ Boele-Woelki, K., *op. cit.* u bilj. 73, str. 14.

⁸¹ Sajko, K., *op. cit.* u bilj. 48, str. 101.

⁸² *Ibid.* str. 104.

4.3.1. Izbor mjerodavnog prava (*lex autonomiae*)

Na temelju Uredbe Rim III, stranke imaju pravo sporazumno izabrati mjerodavno pravo za razvod braka i zakonsku rastavu. Kako proizlazi iz preambule, autonomija stranaka temeljno je načelo Uredbe.⁸³ Navedeno je izraz suvremene tendencije da se za što više pravnih odnosa omogući strankama izbor mjerodavnog prava,⁸⁴ ali također i sve veće liberalizacije materijalnog prava u sustavima diljem EU te načela *favor divortii* koje prožima i Uredbu Bruxelles II *bis*.⁸⁵ Prema idejama Komisije na taj način bi se spriječio *forum shopping* te bi u konačnici rezultat bio pravna predvidljivost i sigurnost.⁸⁶

No, autonomija stranaka nije neograničena, naime stranke mogu izabrati mjerodavno pravo samo pod uvjetom da je to jedno od prava koje kao mogućnost nudi Uredba (*optio iuris*),⁸⁷ a to su: a) pravo države u kojoj bračni drugovi imaju uobičajeno boravište u trenutku sklapanja sporazuma, b) pravo države u kojoj su bračni drugovi imali zadnje uobičajeno boravište, ako jedan od njih i dalje ima isto uobičajeno boravište, c) pravo države državljanstva jednog od bračnih drugova u trenutku sklapanja sporazuma i d) *lex fori*.⁸⁸ Navedena pravila izraz su načela najuže veze koje je temeljno u međunarodnom privatnom pravu, a posljednje pravilo - *lex fori*, rezultat je praktičnosti budući da je nadležnom sudu najlakše primjenjivati vlastite propise. Važno je napomenuti kako Uredba Bruxelles II *bis* također temelji nadležnost sudova na poveznicama uobičajenog boravišta, odnosno državljanstva, stoga će često doći i do podudaranja. Kako bi se bračnim drugovima omogućio izbor mjerodavnog prava s kojim su blisko povezani ili, u nedostatku takvog izbora, kako bi se to pravo moglo primjenjivati na njihov razvod braka ili zakonsku rastavu, dotično pravo treba primjenjivati čak i kada to nije pravo države članice sudionice; pa tako Uredba Rim III ima univerzalnu primjenu.⁸⁹

Osim ograničenja u pogledu izbora mjerodavnog prava, stranke su i vremenski ograničene. Stranke se mogu sporazumjeti o mjerodavnom pravu te promijeniti sporazum bilo kada, ali najkasnije do trenutka pokretanja postupka pred sudom.^{90, 91} Iznimno, bračni dru-

⁸³ Preambula Uredbe Rim III t. 18.: „Informirani odabir oba bračna druga temeljno je načelo ove Uredbe. Svaki bračni drug treba točno znati pravne i socijalne posljedice odabira mjerodavnog prava. Mogućnost sporazumnog odabira mjerodavnog prava ne bi smjela dovoditi u pitanje prava obaju bračnih drugova i njihove jednake mogućnosti. Zato suci u državama članicama sudionicama trebaju biti svjesni važnosti informiranog odabira obaju bračnih drugova u pogledu pravnih posljedica sklopljenog sporazuma o izboru prava.“

⁸⁴ Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze („Rim I“), Službeni list EU, L 177/6, 4.7.2008.; Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“), Službeni list EU, L 199/40, 31.7.2007. Obje su uredbe prožete načelom autonomije stranaka te se stranke, načelno, mogu i oko izvanugovornih obveza i oko ugovornih obveza sporazumjeti o mjerodavnom pravu, a tek podredno, ukoliko se stranke ne usuglase primjenjivat će se objektivne poveznice. Slična konstrukcija kolizijskih normi lako je uočljiva i Uredbi Rim III.

⁸⁵ Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj. 3, str. 236.

⁸⁶ Green paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters, {SEC (2005) 331}, Bruxelles, COM (2005) 82 final, 14.3.2005.

⁸⁷ Medić Musa, I., *op. cit.* u bilj. 63, str. 275.

⁸⁸ Čl. 5. st. 1.

⁸⁹ Preambula Uredbe Rim III t. 14.; čl. 2.: „Pravo određeno na temelju ove Uredbe primjenjuje se bez obzira je li to pravo i države članice sudionice.“. Čl. 4. Uredbe također sadrži takvu odredbu.

⁹⁰ Čl. 5. st. 2. Uredbe Rim III.

⁹¹ Čl. 16 Uredbe Bruxelles II *bis*: „Smatra se da je pred sudom pokrenut postupak: (a) u trenutku u kojemu je pismeno kojim se pokreće postupak, ili jednakovrijedno pismeno, predano sudu, pod uvjetom da osoba koja pokreće postupak nije nakon toga propustila poduzeti radnje koje je morala poduzeti u vezi s dostavom pismena protustranci; ili (b) ako pismeno mora biti dostavljeno prije njegova podnošenja sudu, u trenutku u kojemu ga je primilo tijelo ovlašteno za dostavu, pod uvjetom da osoba koja pokreće postupak nije nakon toga propustila poduzeti radnje koje je morala poduzeti kako bi pismeno bilo predano sudu.“.

govi mogu odrediti mjerodavno pravo tijekom postupka ako je tako predviđeno pravom suda pred kojim se vodi postupak. U tom slučaju, takvo se određivanje bilježi na sudu u skladu s pravom tog suda.⁹²

Iz razloga pravne sigurnost i potrebe da stranke pravovremeno spoznaju posljedice vlastitih izbora, ne može svaki sporazum stranaka o mjerodavnom pravu biti valjan, pa su propisane pretpostavke za materijalnu i formalnu valjanost sporazuma.⁹³ Postojanje i valjanost sporazuma o izboru mjerodavnog prava ili bilo koje njegove odredbe procjenjuje se na temelju prava koje bi bilo mjerodavno da je sporazum, odnosno njegova odredba, valjan.⁹⁴ Što se tiče formalnih pretpostavki, potrebno je da sporazum bude u pisanom obliku, sa datumom i potpisom oba bračna druga. Uredba postavlja i dodatne pretpostavke za formalnu valjanost, ovisno o tome gdje stranke imaju uobičajeno boravište u trenutku sklapanja sporazuma.⁹⁵

4.3.2. Mjerodavno pravo u nedostatku njegova izbora

U slučaju da stranke nisu izabrale mjerodavno pravo u skladu s čl. 5., Uredba kaskadno određuje koje će pravo biti mjerodavno. Kaskadne poveznice su poveznice kojima je određen redoslijed primjene te tek u slučaju nemogućnosti primjene prethodne dolazi na red iduća.⁹⁶ Podredne objektivne poveznice su iduće: a) uobičajeno boravište bračnih drugova u trenutku pokretanja postupka pred sudom, b) posljednje zajedničko uobičajeno boravište, pod pretpostavkom da razdoblje boravka nije prestalo više od jedne godine prije pokretanja postupka, ako jedan bračni drug i dalje ima uobičajeno boravište u toj državi c) pravo zajedničkog državljanstva u vrijeme pokretanja postupka i d) pravo države suda koji vodi postupak.⁹⁷

Dakle, u nedostatku sporazuma stranaka na razvod braka i zakonsku rastavu, u prvome redu, bit će mjerodavno pravo države u kojoj bračni drugovi u trenutku pokretanja postupka imaju uobičajeno boravište. Povoljna je okolnost i ta što se nadležnost za bračne predmete također zasniva na zajedničkom uobičajenom boravištu bračnih drugova, stoga će često nadležan sud primjenjivati i vlastito pravo, što u velikoj mjeri ubrzava i olakšava postupak.

U slučaju nemogućnosti primjene prethodne poveznice, mjerodavno pravo bit će pravo države u kojoj su bračni drugovi imali posljednje zajedničko uobičajeno boravište, ali pod uvjetom da nije prošlo više od godinu dana od prestanka zajedničkog uobičajenog boravišta pa do pokretanja postupka pred sudom te da jedan bračni drug i dalje ima boravište u toj državi. Kod primjene ove poveznice nailazi se na praktične probleme iz razloga što je izrazito teško dokazati trenutak prestanka posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta, budući da se takve okolnosti u pravilu ne dokumentiraju.⁹⁸

⁹² Čl. 5. st. 3. Uredbe Rim III.

⁹³ Preambula Uredbe Rim III t. 19.: „Trebalo definirati pravila o materijalnoj i formalnoj valjanosti kako bi se bračnim drugovima omogućio informirani odabir i kako bi se njihova suglasnost poštovala s ciljem osiguravanja pravne sigurnosti i boljeg pristupa pravosuđu. Što se tiče formalne valjanosti, treba uvesti određene zaštite kako bi se osiguralo da su bračni drugovi svjesni posljedica svog odabira. Sporazum o odabiru mjerodavnog prava treba se barem izraziti u pisanom obliku, s datumom i potpisom obiju stranaka.“

⁹⁴ Čl. 6. Uredbe Rim III.

⁹⁵ Čl. 7. Uredbe Rim III.

⁹⁶ Dobar primjer za kaskadno određivanje mjerodavnog prava je Uredba Rim II i to kod kvazikontrakata; čl. 10. – 12. Uredbe Rim II.

⁹⁷ Čl. 8. Uredbe Rim III.

⁹⁸ Razlog vremenskog ograničenja primjene poveznice posljednjeg zajedničkog uobičajenog boravišta leži u samoj svrsi poveznice uobičajenog boravišta, koja se temelji na težištu životnih odnosa u određenoj sredini, a smatra se da bi protekom tog roka od godine dana težište takvih odnosa prestalo. Tomljenović, V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj. 3, str. 240.

Iduća poveznica je zajedničko državljanstvo obaju bračnih drugova. Dakle, nije dovoljno državljanstvo bilo kojeg bračnog druga kao što je to dostatno kod izbora mjerodavnog prava.⁹⁹ Navedeno rješenje je logično jer u tom slučaju sud ne bi imao kriterija temeljem kojeg bi dao prednost jednom državljanstvu pred drugim, odnosno jednom pravnom sustavu pred drugim. Fizička osoba može imati samo jedno uobičajeno boravište što proizlazi iz same definicije te poveznice, ali državljanstvo može biti višestruko; stoga ono nerijetko prouzrokuje probleme kad upućuje na mjerodavno pravo. No, činjenica da Uredba traži da državljanstvo bude zajedničko ipak olakšava situaciju, budući da će problem nastati samo ako su bračni drugovi oboje državljani više istih država (npr. i Hrvatske i Španjolske). U takvom slučaju predlaže se neprimjena te poveznice te primjena iduće.¹⁰⁰

Posljednja poveznica je pravo države suda koji vodi postupak - ona će doći do primjene tek ako prethodne tri ne ispune svoju funkciju.

4.3.3. Konverzija zakonske rastave u razvod

U slučaju pretvorbe zakonske rastave u razvod mjerodavno je pravo koje se primijenilo na rastavu. No, stranke se mogu temeljem čl. 5. usuglasiti o primjeni nekog drugog od ponuđenih prava. Iznimno, ako se pravom koje je primijenjeno na zakonsku rastavu ne previđa konverzija, primjenjuje se čl. 8. (objektivne poveznice), osim ako se stranke ne usuglase drukčije u skladu s čl. 5.¹⁰¹ Kod konverzije zakonske rastave u razvod braka također je izraženo načelo *favor divortii*, na kojem se temelji Uredba Rim III.

4.3.4. Zaštita temeljnih prava i javnog poretka

Primjenom kolizijskih pravila često može doći do primjene stranog prava, koje se u velikoj mjeri razlikuje od polaznog prava. Iz toga razloga se još davno postavilo pitanje treba li se primijeniti strano pravo koje je suprotno temeljnim pravima i interesima države suda. Tako se razvilo učenje o javnom poretku. Potrebno je razlikovati materijalni i procesni javni poredak. Potonji dolazi do izražaja kod priznanja i ovrhe stranih presuda,¹⁰² a prethodni dolazi do izražaja kod primjene prava na koje upućuju kolizijski propisi. Predmet ovoga rada prvenstveno je materijalni javni poredak budući da je Uredba Rim III namijenjena određivanju mjerodavnog prava, a ne priznanju i ovrsi stranih sudskih odluka.

Uredba Rim III predviđa tri odredbe koje se bave tematikom zaštite javnog poretka. Prva glasi:

„Kada se pravom mjerodavnim u skladu s člankom 5. ili člankom 8. ne predviđa razvod braka ili ako se njime jednom od bračnih drugova ne odobrava jednak pristup razvodu ili zakonskoj rastavi na temelju spola, primjenjuje se pravo suda pred kojim je pokrenut postupak.“¹⁰³

Dakle, ukoliko mjerodavno pravo ne predviđa razvod ili po osnovi spola diskriminira jednog bračnog druga, utoliko će se primijeniti pravo države suda pred kojim se vodi postupak. Ovom odredbom štite se stranke u postupku koje ne bi mogle razvesti brak

⁹⁹ Čl. 5. st. 1. Uredbe Rim III.

¹⁰⁰ Tomljenović V., Kunda I., *op. cit.* u bilj 3, str. 241.

¹⁰¹ Čl. 9. Uredbe Rim III.

¹⁰² U čl. 22. Uredba Bruxelles II *bis* određuje razloge za nepriznavanje sudskih odluka koje se odnose na razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka te između ostalih razloga navodi i suprotnost toga priznavanja s javnim poretkom države članice u kojoj se zahtijeva priznanje.

¹⁰³ Čl. 10. Uredbe Rim III.

prema pravu mjerodavnom temeljem primjene kolizijskih normi.¹⁰⁴ Također, štite se i oni bračni drugovi koji su diskriminirani po osnovi spola u pogledu razvoda, odnosno rastave, u odnosu na drugoga bračnog druga.¹⁰⁵

Suprotno od prethodne odredbe kojom se štite stranke u postupku, druga odredba o javnom poretku, čl. 13., određuje kako se Uredba Rim III ne smije tumačiti na način da obvezuje sudove država članica sudionica pojačane suradnje da donesu odluku o razvodu temeljem ove Uredbe, ukoliko njihovo pravo ne predviđa razvod braka ili se brak čiji se razvod traži ne smatra valjanim, pa se onda ne može niti razvesti.¹⁰⁶ Cilj ove odredbe je zaštita javnog poretka države suda. U prvome redu, ova odredba je propisana jer u vrijeme donošenja Uredbe Malta nije omogućavala razvod braka,¹⁰⁷ ali i načelno se time htjelo zaštititi konzervativnije države članice od nametanja liberalnih rješenja - kako u pogledu razvoda, tako i u pogledu valjanosti npr. istospolnih brakova.¹⁰⁸ Važno je uz ovu odredbu napomenuti i odredbu Uredbe Bruxelles II *bis* koja glasi:

„Priznavanje sudske odluke ne može biti odbijeno zato što pravo države članice u kojoj se zahtijeva priznavanje ne dopušta razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka na temelju istog činjeničnog stanja.“¹⁰⁹

U ovome je slučaju, također, riječ o materijalnom javnom poretku. Razlika između odredbe Uredbe Rim III i Uredbe Bruxelles II *bis* vidi se u tome što potonja zabranjuje državi članici u kojoj se traži priznanje odluke o razvodu, rastavi ili poništaju braka da takvu odluku odbije priznati iz razloga što njezino pravo za isto činjenično stanje ne dopušta razvod, rastavu ili poništaj braka. Navedeno je u biti prevencija ekstenzivnog tumačenja javnog poretka kao razloga za odbijanje. Razlog različitih rješenja uređaba Rim III i Bruxelles II *bis* je u tome što se u potonjem slučaju zabranjuje odbijanje priznavanja pravne situacije koja je već nastala, jer se to smatra manjim kršenjem javnog poretka od situacije da se zahtijeva stvaranje pravne situacije koja bi bila protivna javnome poretku države suda.¹¹⁰

Posljednja, treća, odredba o javnom poretku nalazi se u čl. 12. Riječ je o klasičnoj odredbi o zaštiti javnog poretka države suda kojom se omogućuje sudu države članice da odbije primjenu materijalnog prava, čija primjena je proizašla kao rezultat primjene kolizijskih pravila Uredbe, ako je takva primjena očigledno nespojiva s javnim poretkom države suda pred kojim je pokrenut postupak.

Iz svega dosad priloženog proizlazi zaključak kako Uredba Rim III po svojoj strukturi i sadržaju odgovara dosadašnjim uredbama (Rim I i Rim II) koje uređuju materiju određivanja mjerodavnog prava, stoga je dostojna naziva kojeg nosi.

¹⁰⁴ U Europi preostaje samo Vatikan u kojem razvod nije legaliziran. Tomljenović V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj 3, str. 242 – 243.

¹⁰⁵ Tu je prvenstveno riječ o islamskim državama u kojima se često pravo na razvod priznaje samo muškarcu ili se ženi priznaje pod strožim uvjetima. *Ibid.*

¹⁰⁶ Čl. 13. Uredbe Rim III.

¹⁰⁷ Malta je 1. listopada 2011. ozakonila razvod braka, naime prije toga je bio moguć samo razvod braka s međunarodnim obilježjem.; Tomljenović V., Kunda, I., *op. cit.* u bilj 3, str. 243.

¹⁰⁸ Boele – Woelki, K., *op. cit.* u bilj 36, str. 790.

¹⁰⁹ Čl. 25. Uredbe Bruxelles II *bis*.

¹¹⁰ Fiorini, A., *op. cit.* u bilj 34, str. 198.

5. ZAKLJUČAK

Uslijed sve veće pokretljivosti građana EU,¹¹¹ logična posljedica su brakovi s međunarodnim elementima. Također, sve češći je i njegov razvod, odnosno rastava. Zbog raznolikosti nacionalnih zakonodavstava država članica, kako u pogledu materijalnopравnih normi, tako i u pogledu kolizijskih, prosječan bračni par, čiji brak ima međunarodne elemente, niti otprilike ne bi mogao znati što ih čeka u slučaju da žele svoj brak okončati. Posljedice takve neujednačenosti rješenja na razini EU su pravna nesigurnost i nepredvidivost.

Navedeno je dobro uočeno od strane Europske komisije koja je još 2005. g. u Zelenoj knjizi detaljno obradila problematiku razvoda s međunarodnim elementima.¹¹² Već tada vidjelo se je da na razini EU ne postoji konsenzus u pogledu tog pitanja, stoga su svi pokušaji unifikacije kolizijskih normi propali.

Baš za takav scenarij, Lisabonski ugovor predviđa institut pojačane suradnje koji omogućuje određenim državama članicama koje su zrelije te voljne unificirati određenu materiju da, pod određenim uvjetima, to i učine, ignorirajući one članice koje to nisu voljne. Odluku kojom se daje ovlaštenje za pojačanu suradnju Vijeće donosi kao krajnje sredstvo, kad utvrdi da ciljeve takve suradnje Unija kao cjelina ne može ostvariti u razumnom roku i pod uvjetom da u njoj sudjeluje najmanje devet država članica.¹¹³ Budući da su uvjeti bili ispunjeni, u prosincu 2010. donesena je Uredba o provedbi pojačane suradnje u području prava mjerodavnog za razvod braka i zakonsku rastavu, tzv. Uredba Rim III.

Za navedenu Uredbu, ključno je ponoviti da ona ne čini dio *aquis*a jer je donesena u postupku pojačane suradnje. Naime, njezina primjena ograničena je samo na države članice sudionice pojačane suradnje. No, unatoč tome rezultat kolizijskopравne metode, tj. materijalno pravo koje je mjerodavno temeljem njezine primjene može biti pravo bilo koje države članice pa čak i bilo koje države uopće. Dakle, njezina primjena je univerzalna.

Ukratko, Uredbu prožima načelo autonomije stranaka, a tek u slučaju neizbora mjerodavnog prava, kaskadno se primjenjuju objektivne poveznice. Uredba Rim III predstavlja suvremeno rješenje za rješavanje kolizijskopравnih situacija iz područja razvoda braka. Ona se razlikuje od trenutnih rješenja sadržanih u ZRSZ-u, do čije primjene bi došlo ukoliko bi sud RH bio nadležan. Čl. 35. ZRSZ-a, koji uređuje pitanje određivanja mjerodavnog prava za razvod braka, glasi:

*„Za razvod braka mjerodavno je pravo države čiji su državljani oba bračna druga u vrijeme podnošenja tužbe.“*¹¹⁴

*Ako su bračni drugovi državljani različitih država u vrijeme podnošenja tužbe, za razvod braka mjerodavna su kumulativno prava obiju država čiji su oni državljani.“*¹¹⁵

*Ako se brak ne bi mogao razvesti po pravu određenom u stavku 2. ovog članka, za razvod braka mjerodavno je pravo Republike Hrvatske ako je jedan od bračnih drugova imao u vrijeme podnošenja tužbe prebivalište u Republici Hrvatskoj.“*¹¹⁶

¹¹¹ Prema podacima pronađenim na web stranici Eurostata „Ukupno je 3,8 milijuna osoba uselilo u jednu od 28 država članica EU tijekom 2014. g. Od tih 3,8 milijuna useljenika iz 2014. otprilike 1,6 milijuna bili su državljani zemalja koje nisu članice EU, 1,3 milijuna državljani neke druge države članice, otprilike 870 tisuća osobe koje su migrirale u državu članicu EU čije su državljanstvo imale (na primjer, državljani koji se vraćaju ili državljani rođeni u inozemstvu) i otprilike 12,4 tisuće osobe bez državljanstva.“; http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/hr.

¹¹² Green paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters, {SEC (2005) 331}, Bruxelles, COM (2005) 82 final, 14.3.2005.

¹¹³ Čl. 20. UEU.

¹¹⁴ Čl. 35. st. 1. ZRSZ.

¹¹⁵ Čl. 35. st. 2. ZRSZ.

¹¹⁶ Čl. 35. st. 3. ZRSZ.

*Ako je jedan od bračnih drugova državljanin Republike Hrvatske koji nema prebivalište u Republici Hrvatskoj, a brak se ne bi mogao razvesti po pravu određenom u stavku 2. ovog članka, za razvod braka mjerodavno je pravo Republike Hrvatske.*¹¹⁷

Iz priloženoga proizlazi kako rješenja ZRSZ-a nisu usklađena sa suvremenim europskim tendencijama. ZRSZ ne predviđa subjektivnu poveznicu za određivanje mjerodavnog prava, a jasna je suvremena tendencija koja ide za tim da se za većinu odnosa prepušta strankama izbor mjerodavnog prava. Nadalje, poveznica *državljanstvo* zastarjela je iz razloga što je pokretljivost građana EU olakšana i povećana te su migracije puno češće, stoga se smatra da će poveznica *redovno boravište* najčešće uputiti na primjenu prava najbliže veze.

Imajući na umu izloženo te okolnost da RH spada u liberalnije pravne sustave u pogledu razvoda braka, kako što se tiče kolizijskih propisa tako i što se tiče materijalopravnih, bilo bi oportuno da se u skorjoj budućnosti pridruži pojačanoj suradnji na području razvoda braka i zakonske rastave. Ono što čini ovu situaciju još neobičnijom je okolnost da je Republika Hrvatska jedna od sedamnaest zemalja¹¹⁸ koja je podnijela prijedlog radi ostvarivanja pojačane suradnje u pogledu nadležnosti, mjerodavnog prava te priznanja i ovrhe odluka u stvarima koje se odnose na imovinske odnose bračnih drugova ili registriranih partnera s međunarodnim obilježjem.¹¹⁹ Stoga, opravdano se postavlja pitanje izostanka sudjelovanja u pojačanoj suradnji u području mjerodavnog prava za razvod braka i zakonsku rastavu.

Nažalost, pravna nesigurnost i nepredvidivost na području razvoda braka s međunarodnim obilježjem nisu još niti blizu razrješavanja jer još dvanaest članica nije pristupilo pojačanoj suradnji te možda nikada niti neće, ali napredak ipak nije zanemariv.¹²⁰ Za očekivati je da će u dalekoj budućnosti, Uredba Rim III, ili neka druga uredba koja će uređivati istu materiju, ipak postati dio *aquis*a.

¹¹⁷ Čl. 35. st. 4. ZRSZ.

¹¹⁸ Austrija, Belgija, Bugarska, Češka, Finska, Francuska, Grčka, Hrvatska, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Slovenija, Španjolska i Švedska; Prijedlog Uredbe Vijeća o nadležnosti i mjerodavnom pravu te priznavanju i izvršenju odluka u stvarima koje se odnose na režime bračne stečevine COM/2016/0106 final - 2016/059 (CNS).

¹¹⁹ Prijedlog Uredbe Vijeća o nadležnosti i mjerodavnom pravu te priznavanju i izvršenju odluka u stvarima koje se odnose na režime bračne stečevine COM/2016/0106 final - 2016/059 (CNS).

¹²⁰ Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Hrvatska, Irska, Nizozemska, Poljska, Slovačka, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo nisu sudionice pojačane suradnje.

Council regulation (EU) no 1259/2010 of 20. December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation (Rome III)

Summary

Due to the strong influence of tradition, culture, and customs on family law, its solutions vary in many aspects, including the area of divorce and legal separation, in each Member State of the European Union. The main goal of this paper is to analyze the Council Regulation (EU) no. 1259/2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation (Rome III). It is an instrument of private international law, whose main purpose is the unification of the conflict of law rules of the Member States, concerning divorce and legal separation.

Since Member States have not reached an agreement on the subject of Rome III, the Regulation was adopted through the mechanism of enhanced cooperation, specifically designed for situations lacking general agreement. Its most important consequence is the fact that the Regulation is not a part of the *acquis communautaire*, therefore it legally binds only those Member States that decided to participate in the enhanced cooperation.

To make the analysis of Rome III complete, besides the analysis of enhanced cooperation, an important part of this work makes the overview of relevant provisions of the Council Regulation (EC) No. 2001/2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility (BU II *bis*). The Importance of this Regulation, concerning the topic of this paper, lies in the fact that its application determines whether the Regulation Rome III will be applied since it legally binds only those Member States which entered the enhanced co-operation.

Keywords: Regulation Rome III, Enhanced cooperation, Regulation Bruxelles II bis, International Private Law, European Family Law